

שאלה: יש ויכוח בין "שומרי תורה" היום אם מותר לייחס איזו מדה טובה או מעשה טוב לאדם שהוא ניכר כרשע. טוענים השוללים שבזה מכשילים בחינוך את צאצאינו, שמא יגררו ללמוד ממנו גם דברים רעים. והמחייבים, כן לומר עליו דבר טוב, טוענים שאין לעוות את האמת, אלא לומר רק מה שהוא הנכון כעובדה.

תשובה: מצאנו בפרשתנו השבוע כי עת שבא יעקב להטעות את אביו ולקבל את ברכתו, רבקה הלבישה אותו "בגדי עשו החמודות" אשר היו לה בבית (בראשית כז, טו). מה הם "בגדי חמודות"? בגדים יקרי ערך, בגדי כבוד שלובשים אך ורק למאורעות מיוחדים להראות כבוד והדר.

על זה אמר הנשיא רבן שמעון בן גמליאל (מדרש רבה דברים פרשה א פסקה טו):

"לא כיבד בריה את אבותיו כמו אני את אבותי. ומצאתי שכיבד עשו לאביו יותר ממני. כיצד? אמר רבן שמעון בן גמליאל הייתי משמש את אבי בכלים [=בגדים] צואים [=בלשון הקדמונים, בגדים שחוקים או מטושטשים, לאו דוקא "צואה"]. וכשהייתי הולך לשוק הייתי משליך אותן הכלים ולובש כלים נאים ויוצא בהן. אבל עשו לא היה עושה כן, אלא אותן כלים שהיה לובש ומשמש בהן את אביו הן מעולים [=בגדי תפארה, בגדים מכובדים ביותר]. תדע לך [=ראיה לכך היא] בשעה שנכנס יעקב אצל אביו, אמרה רבקה: 'ואני מלבשת אותך אותן כלים נאים שאחריך לובש ומשמש בהן את אביך, ואתה נכנס אצלו'."

מדרש זה תמוה. כי אין גילוי אחר מהמקרא שהרשע עשו, שלפי חז"ל (בבא בתרא טז ע"ב) הוא היה שופך דמים ומאנס נשים, לומר עליו שהיה אלוף בכיבוד אב?

כן מצאנו כי חז"ל (מדרש רבה אסתר, א, יד) ייחסו לאחשורוש ארבע מדות טובות.

"ארבעה דברים טובים היו באותו האיש. עשה שלש שנים בלא כתר ובלא כסא. [=כלומר לא עסק בְּהִתְפָּאָרוֹת ראוותנית מיד, אלא המתין בסבלנות], והמתין ארבע שנים עד שמצא אשה ההוגנת לו [=לא קפץ בהחלטה נחפזת לקחת האשה הראשונה שמציעים לו] ולא היה עושה דבר עד שנמלך [=היה תמיד מתייעץ עם יועציו]. אמר רב פנחס, וכל מי שהיה עושה בו טובה היה כותבה ההוא דכתיב 'וַיִּמְצָא כְּתוּב אֲשֶׁר הִגִּיד מֵרַדְכִי' (אסתר ו, ב) וגו':

יש לתמוה מאד. אדם רע ומרושע שהסכים לרצח-עם, להרוג כל עם ישראל, גברים, טף ונשים ביום אחד, לחשוף כולם לליניץ' של המון פרוע, פוגרומים

פרועים בכל מדינות מלכותו, עליו תגיד דברים טובים? אנא תלמד לעם דברים טובים בלי לייחס אותם אל הצורר!

וכן על נבוכדנצר הרשע, מי שהחריב את בית קדשנו ותפארתנו, ומי שהגלה את אבותינו מארצנו, ואגב זה הרג הרוגים אין מספר (גיטין נז ע"ב) אמרו שידע לשמור שחייליו לא יאנסו נשים נשואות (רש"י על ישעיה ד, א, ומקורו באיכה רבה ה, יא). מה היה להם לחז"ל למצוא נקודת אור אצל צורר נורא כזה?

גם חז"ל (סנהדרין לט ע"ב) חינו אותנו לכך. יש סתירה בין שני פסוקים בספר יחזקאל. "וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם" (יחזקאל ה, לז) ולעומת זאת כתוב "וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם" (שם יא, יב). עונה הגמרא: "כמתוקנין שבהם לא עשיתם, כמקולקלין שבהם עשיתם" עכ"ל חז"ל. ולמד מזה ספר "חובת הלבבות" בסוף הקדמתו שיש ללמוד גם מהגוים אותם דברים טובים שהם נוהגים בהם.

מניין לנו לעשות חלוקה כזו? שיש לדון בכל אדם ואדם, מה הטוב שבו ומה הרע שבו, וזה לא יבטל זה, וגם זה לא יבטל זה. למדנו זאת מהקב"ה בכבודו בעצמו. כאשר הקפיד ה' על ישראל מדוע לא הספידו את שאול המלך כהוגן, שאלו בגמרא (יבמות עח סוף ע"ב) והרי שאול הרג לכל אנשי נוב, שמונים וחמשה כהנים, שלא כדין! וענו "אשר משפטו פעלו" מפרש שם רש"י "במקום שדנים את האדם, שם מזכירים [גם] פועל צדקותיו". [הרע שבו אינם מאפיל על הטוב, והטוב אינו מכסה על הרע]. ואני מוסיף, נצטוינו ללכת בארחותיו של הקב"ה (שבת קלג ע"ב) ולהידמות אליו (רמב"ם, הל' דעות פ"א ה"ו) ולנהוג כך.

למדנו מכאן שאסור לזייף. מה שהוא נכון הוא נכון אפילו אצל רשע גדול. צריכים תמיד לומר את האמת. אם יש דבר טוב צריכים להכיר בו וללמוד ממנו, למרות שגם באותו מעמד צריכים לחנך ולהזהיר את חניכינו מהדברים הרעים והשליליים שיש באותו הרשע. והסביר הרב קוק ("מאמרי הראי"ה", עמ' 85) כי אם עורכים מלחמה [חינוכית] טוטאלית נגד קבוצת הרשעים, בלי להתייחס לדברים טובים שבהם, המחונכים אצלנו לא יקבלו את דברינו, כי יחשבו (אפילו לא יבטאו זאת) "הנה אין כאן אמת, שהרי יש ברשע הזה נקודות טובות אלו ואלו". ויותר מזה, אותם רשעים עצמם, שרצוננו להשפיע עליהם, ידחו כל דברי מוסר שלנו, שהרי הם מכירים בעצמם אלו דברים טובים יש בהם, ויסברו עלינו שאנו מעוותים את האמת. אלא יש לבודד ולומר "אמנם יש ברשע זה נקודה טובה זו וזו, אבל צריכים אנו להזהר מדברים רעים ומנהגים רעים שהוא אוחז בו". ובכך דברי אמת שלנו יתקבלו על לב השומע.

כל זה למדנו ממה שרבן שמעון בן גמליאל הודיע לנו עד כמה עשה עשו טוב
בכיבוד אביו.